

A MISKOLCI NYOMDÁSZAT TÖRTÉNETE II.

CSÖGLEI TÓTH LAJOS NYOMDÁJA (1842–1850)

VERES LÁSZLÓ

A miskolci nyomdászat története mind ez ideig nem kapott méltó helyet a magyar nyomdászat históriájában. A legjelentősebb feldolgozások, átfogó tanulmányok egyáltalán nem ismertetik a miskolci nyomdászat múltját, vagy legfeljebb egy-két adat megemlékezésével jelentéktelennek, elhanyagolhatónak tüntetik fel.¹ A város helytörténeti irodalmában találunk ugyan Miskolc nyomdaiparára vonatkozó tanulmányokat, azonban ezek csak egy-egy részterületet ölelnek fel, illetve csak adalékokat közölnek. Így *Szücs Miklós*, *Leszih Andor*, *Szücs Andor* és *Komáromy József* munkáit említhetjük.² Az utóbbi években kezdődtek el azok a részletekbe menő kutatások, amelyek a város nyomdatörténetének részletes bemutatását tűzték célul. Jelen tanulmányunk a város nyomdatörténetének időrendben második legjelentősebb időszakát kívánja bemutatni, miután szerzője már korábban ismertette Miskolc első nyomdájának, a XIX. század első harmadában működő *Szigethy-féle nyomdának* a történetét.³

Miskolc első nyomdása, Szigethy Mihály 1831. szeptember 29-én, 71 éves korában hunyt el. A Szigethy-család örökösei, így többek között Szigethy Mária még néhány évig fenntartották a kis „könyvnyomtató intézetet”, amelynek utolsó kiadványa – a nyomdai impresszum szerint – 1838-ban került ki a kicsiny, vármegyeháza melletti üzemeckéből.⁴ Csak feltevésekre szorítkozhatunk, de valószínű, hogy pénzügyi okok miatt és a mesterséghez értő szakember hiányában a nyomda bezárta kapuit és új tulajdonosra várt.

Miskolc második nyomdatulajdonosa és egyben nyomdása – aki a miskolci könyvnyomtatást újra felvirágoztatta – *Csőglei Tóth Lajos* volt. 1841. február 26-án, „Böjtelő hava 26-án” hirdették ki Borsod vármegye nemesi közgyűlése előtt Miskolc második nyomdászának privilégiumát. A Herman Ottó Múzeum Történeti Dokumentációjában megtalálható 27x34 cm-es formátumú, piros bársonyba kötött, 9 cm-es átmérőjű fedeles réztokba foglalt pecséttel ellátott privilégium négy pergamen lapot foglal magába, megfelelő takaró-védő lapokkal⁵ (*1. kép.*). *Leszih Andor* az 1933-ban megjelent „Tóth Lajos

1. *Novák L.*, 1928. 67. A jeles nyomdatörténeti író pusztán csak a következőket tartja érdemesnek megjegyezni Miskolc második nyomdájáról: „Tóth Lajos provizor vásárolta meg, ki 1841-től 1848-ig egybeük közt Miskolczi Értesítő címen kis hirdetési meg vegyes tartalmú lapot is nyomtatott. Tóth 1852-ben csődbe jutott, előbb Nagy Imre könyvkötő, majd pedig Rác Ádámnak a kezébe jutott.”

2. *Szücs M.*, 1984.; *Leszih A.*, 1933.; *Szücs A.*, 1948.; *Komáromy J.*, 1973.

3. *Veres L.*, 1981. A dolgozat e publikáció folytatásának tekinthető.

4. *Veres L.*, 1981. 77.

5. A nyomdász privilégium a Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Dokumentációjában található. Leltári száma: 53.4520.1.

No. 111
877

No. 1840.

NOS
FERDINANDUS
PRIMUS,
divina favente Clementia
AUSTRIAE
IMPERATOR,

Quod **NOS** cum ad
demissam fidelis nostris
LUDOVICI TÓTH
supplicationem nostrae propterea factam Mayo-
stati qualenus vos pro
Typographia in Oppido **Miskolc**
Comitatus Borsodiensis ingremiata per se erigon-
da, benignum Privilegium demerit au-
cedere dignemur, tum vero et eo, quod fidelium
Subditorum nostrorum commodis benignè simul ac pater-
ne prospicere cupimus, id eidem Ludovico Tóth et h-
occeus iuxta capitula Informationis in articulo Typogra-
phica perite, bene morata, et sufficientibus facultati-
bus praecipue plenitudine potestatis et speciali Oratio Nra
C. R. ad personam auctoritatem Clementer amonens
dum, et considerandum duxerimus, ut pro romanis fidelium
nostrorum Regnicularum usu et utilitate in articulo Oppidatili
habet. (Cibii Borsodiensis ingremiata Typographiam cri-
gere, et quatuor vicariis, quibusque generis libros ac a-
pocribus, obaque derogamine lamen specialium aliorum
privilegiarum, relato ad hunc vel illum librum pecuniari-
ter imprimendum, cuiuscunque, ac quibuscunque demerit
demerit clariorum imprimere, tandemque distrahere,
ac cum in finem facies serare Tyrannos evasipere, eos

1. kép. Csöglei Tóth Lajos nyomdászprivilegiuma

miskolci nyomdász privilegiuma 1840” c. dolgozatában közölte a latin nyelvű szöveg magyar fordítását, illetve a privilegium legfontosabb részleteit.⁶ Közlése szerint: az oldalak szélesebb – ma is csillogó arany festékekkel húzott vonallal keretezették. A nagyobb betűk, nevek arannyal, a szöveg többi része fekete betűkkel írott és tökéletes szabatoságú írástechnikával készült. Az első és a második oldalon a privilegiumot adományozó király neve és teljes címe van feltüntetve (Nos Ferdinandus primus divina favente clementina Austriae imperator Hungariae, Bohemiae rex apostolicis . . . stb.). A király címei közül 23 van felsorolva. Aztán következik a szokásos „Emlékezetül adjuk tudtára mindenkinek, akiket illet”, ezután jön a harmadik oldalon az okirat voltaképpeni szövege a privilegium-adományozás: „Tóth Lajos miskolci könyvnyomdász (typographus) részére, az ő kérelmére s a király alattvalóinak ajánlatára.” . . . „A szerzett információk szerint ő (ti.: Tóth Lajos) a typographiai mesterségben járatos, benne régen forgolódik és elegendő anyagi ereje van. Különös gráciánkból kegyesen hozzájárulunk és megengedjük, hogy nyomdát állíthasson, és amíg csak él, mindenféle könyveket és munkákat (más hasonló speciális privilegium sérelme nélkül) nyomtathasson, vagy újra nyomasson, árulhasson, továbbá segédeket tarthat, inasokat fogadhat, taníthat és felszabadíthat . . . csinos betűkkel magát ellátni tartozik; ezen felül semmit se bocsásson a sajtó alá és semmit se merjen közölni, amit előzetes cenzurális revízióban az Országos Dicasterium (Kormányshé), vagy a Kegyelmes Helytartó Tanács jóvá nem hagyott és nem approbált, – továbbá minden semes-terben a typographiai kiadványokból tartozik 5 példányt beszolgáltatni, – ebből 1 pél-

6. Leszih A., 1933. 4–7.

dány a kegyelmes királyi döntés (Karak és Rendek előterjesztése értelmében 1836. IV. 26. kiadva) szerint, a Magyar Tudós Társaság részére van fenntartva és ezt a Kegyelmes Helytartó Tanács által, typographiai ügyeket illető, kiadott rendeletekhez, a mi kegyelmünk és engedelmünk elvesztése terhe alatt". . . „Elrendeljük a bármi rendű és rangú tisztet viselő kiváltságok élvezőinek, akik kegyelmes rendeleteinket látni fogják, hogy ehhez alkalmazzák magukat. Tóth Lajost typographia felállításában és gyakorlásában sem hivatalos sem magán úton ne zavarják, akadályozzák, terheljék, vagy gátolják. Kívánságunk, hogy ő, a mi teljes kegyelmünk élvezetében legyen, minek hitelül saját pecsétünkkel adtuk ezen privilegiális levelünket stb.” Az oklevél 1840. október 22-én kelt Bécsben, V. Ferdinánd uralkodásának hatodik évében. A privilégium alsó részén látható Ferdinánd eredeti aláírása és mellette Mailáth Antal kancellár és Motosiczky Pál kezvonása. A legutolsó lapon olvasható bejegyzés igazolja azt, hogy az oklevél beiktattatott a királyi könyvek jegyzékébe, amit Stankovics Mátyás hitelesített.

Borsod vármegye nemesi közgyűlése az oklevél beiktatását elvégezve egyetlen kifogást emelt, miszerint: „Ezen királyi kegyel oklevél meg tisztelettel kihirdettetvén, azon óvással, miszerint annak azon tartalmát, hogy a kiváltságot nyert folyamodó által nyomtatandó minden iratok előző vizsgálat alá vétessenek, – Hazai törvényeinkbe ütközőnek láttyuk, – elfogadódott s ennek reá lett feljegyzésével a folyamodónak vissza adadni rendeltetett.”⁷

A vármegyei közgyűlés állásfoglalása akkor válhat számunkra igazán érthetővé, ha felidézzük azt a korszakot, amikor Tóth Lajos nyomdász lett Miskolcon. Az 1840-es évek elejére Borsod már a reformokért küzdő liberális nemesség megyéje lett. A konzervatívok és a liberálisok között már eldőlt a küzdelem és már csupán az volt a kérdés, hogy a megye a Széchenyit vezérüknek tekintő fontolva haladók táborához csatlakozzon-e, vagy Kossuthot kövesse. Ez a harc akkor dőlt el, amikor a megyei ifjúság, élükön a „Major utcai Tudós Társaság”-ban vezető szerepet játszó Kun Miklóssal (aki később a város főbírája lett) Szemere Bertalant országgyűlési követé választatta.⁸ Természetes és magától értetődő, hogy a kossuthi eszméket követő nemesi ellenzék a sajtószabadság védelme mellett állott ki és ennek hangot adott Csöglei Tóth Lajos privilégiumának beiktatásakor is. A megyei nemesség állásfoglalása és véleménye hosszú évekre meghatározta Tóth Lajos tevékenységét, amelyet a kortársak is elismertek, amikor a nyomdászt a „reform eszmék és a szabadságharc typographusá”-nak nevezték.⁹

Tóth Lajos a debreceni városi nyomdában sajátította el szakmája alapismereteit. Nagybátyja – a debreceni nyomda vezetője –, kezei alól kikerülve 1823-tól Budán, az *Egyetemi Nyomdában* dolgozott mint szedő, majd pedig rövid ideig Bécsben *Sollingernél*. Vándorlásának következő állomása Lipcse volt. Onnan 1827-ben tért vissza Debrecenbe, ahol Miskolcra kerüléséig tevékenykedett. Egy időre át is vette nagybátyjától a debreceni nyomda irányítását.¹⁰

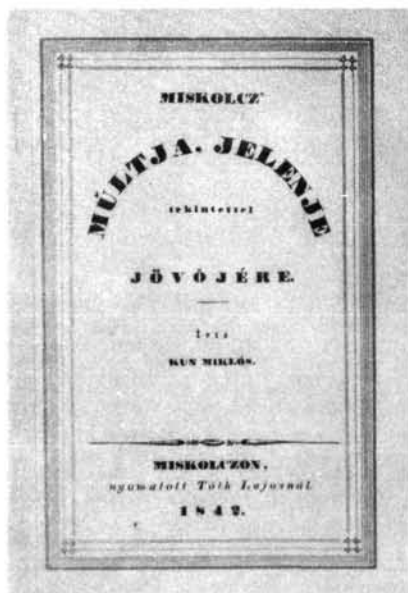
Tóth Lajos már debreceni működése idején is kapcsolatba került a miskolciakkal. Ismerünk egy kiadványt, amelyet „Debreczenben, nyomtattatott Tóth Lajos által” jel-

7. A megerősítésre vonatkozóan l. *Leszih A.*, 1933. 8–9.

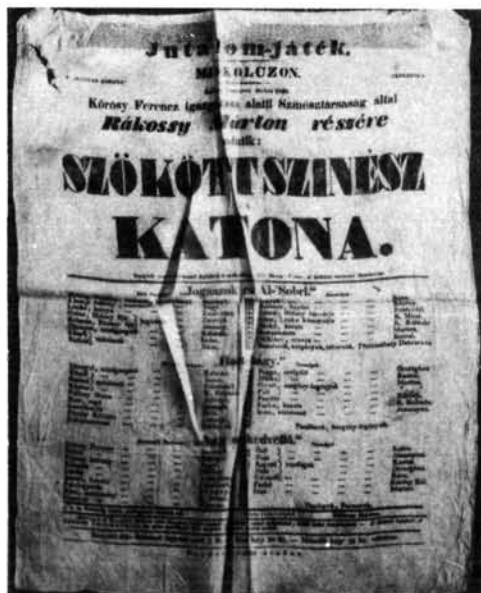
8. Vö.: *Veres L.*, 1985. 4–5.

9. Vö.: *Komáromy J.*, 1973. 8.

10. *Novák L.*, 1928. 46.

2. kép. Kun Miklós 1842-ben megjelent munkájának címlapja

3. kép. Selyemre nyomtatott miskolci színlap 1846-ból

zéssel látott el. Címe: *Néhai Méltóságos Tóth Prónai és Blatniczai Báró Prónay Sándor Úrnak, arany sarkantyús vitéz', cs. k. kamarás', a' magyar tudós társaság' igazgató tagja', 's a' magyar-országi ágostai hitv. év. szentegyházak' és iskolák' halhatatlan emlékezetű Főfelügyelőjének a' miskolczi ágostai hitv. evangy. szentegyházban, Szent György Hava' 28-án 1839, gyászünnepe' alkalmával mondandó ének.*

Tóth Lajos 1842-ben kezdte meg tevékenységét Miskolcon. Kortársa, a neves naplósíró Szücs Sámuel jegyezte fel, hogy a nyomdász „1842 július havában állította fel könyvnyomtató intézetét.”¹¹ Ma még nem tudjuk, hogy mi lehetett az oka annak, hogy Tóth nyomdászprivilegiumának kihirdetését követően, 1841 tavaszán nem kezdte meg azonnal a miskolci ténykedését. Valószínű, hogy a kihirdetés után minden energiáját lekötötte az új nyomda berendezése, felszerelése.

Amíg *Szigethy Mihály* könyvnyomtató műhelye a vármegyeháza szomszédságában, egy kis, földszintes, bérelt épületben volt, addig Tóth Lajos nyomdája már saját tulajdonában levő házában kapott helyet. A nyomda és egyben Tóth Lajos lakóházának pontos helyét nem ismerjük. A már említett naplósíró feljegyzéséből tudjuk azt, hogy valahol a mai *Patak utcá*ban volt. Szücs Sámuel az 1845. évi miskolci árvíz kapcsán feljegyezte, hogy „a Pece megáradt s a habok a megyeháza kapujáig, a könyvnyomda melletti közön át jöttek.”¹² Tóth Lajos nem vásárolta meg az egykori *Szigethy*-nyomda felszerelését. Egykori munkahelye, a budai *Egyetemi Nyomda* új, keskeny antikvált szerezte be a kor

11. Szücs M., 1984. 235.

12. Leszih A., 1933. 11.

jellegetes kövér címbetűjével. Az üzemben egy, vagy két darab *Stanhope-sajtó* szolgált a könyvnyomtatásra.¹³

Tóth Lajos nyomdájának első jelentős terméke *Kun Miklós: Miskolcz' Múltja, jelenje tekintette jövőjére c.* munkája volt¹⁴ (2. kép). Kun Miklós 1842. december 27-én, 30 éves korában lett Miskolc főbírája. Ugyanez év Szent András hava (november) 30-án adta nyomdába kéziratát, amely december közepén már a miskolciak kezébe került. Valószínű, hogy e csodálatra méltó, rövid határidőn belüli munkavégzésben Tóth Lajos reformeszmékkel szimpatizáló magatartásának is nagy szerepe volt. Kun Miklós főbíróvá választása azt jelentette a liberális nemesség számára, hogy ezáltal a város segítséget nyújt a kossuthi eszméket és törekvéseket érvényre juttatni szándékozó Szemere Bertalannak, s ugyanakkor véglegesen kiszorítja Borsod központja, Miskolc vezetéséből az ott még stabilan uralkodó fontolva haladókat.¹⁵ Kun Miklós főbíróvá választatása – mint ezt már korábban jeleztük – sikerrel járt. Nem kevés szerep jutott ebben a Tóth Lajos által kinyomtatott munkának, amely a korabeli feljegyzés szerint „... szerzett ez neki annyi voksot, mint 50 hordó bor. Ha egyéb haszna nem lenne is ennek annál, (mármint a Tóth Lajos által kinyomtatott munkának) hogy más városok állását is a' nyilvánosság elibe hozni segítene, ez már magában is nagy nyereség. Hibát benne, még mi jó akarói is találunk, hát még ellenségei.”¹⁶

Kun Miklós főbírójelölt munkája az említetteken túlmenően még több szempontból is jelentős volt a második miskolci nyomdász életpályáján. *A Miskolcz' múltja, jelenje tekintettel jövőjére* című kiadvány utolsó oldalán a szerző, a város felemelkedését célzó programjavaslatai lezárásaképpen a következőket vetette papírra: „Végre azon óhajtatásomat fejezem ki: Bár városunkban jöhetne ki egy „Héti lap” mellyben megyénket, városunkat, érdeklő tárgyak komolyan megvitathatnának! Erre nekünk igen nagy szükségünk van! mert sok, igen sok, a' javítani való: az előítéletek, köteleesség érzet hiányja, részvétlenség, 's a' t. derekasan meggyűkeztek, úgy hogy ezeket sajtó nélkül bajosan lehet kiirtani. – E' vállalat a' városunkban lévő Tóth Lajos könyvnyomó intézete által, melly ügyes kezelést, tanúsító előhaladása' s csinosodásért méltán pártfogást érdemel – könnyű végrehajtású lenne. Ha netalán veszteséges lenne e' vállalat mellett, sokan részvények útján könnyen elviselhetnők.”¹⁷ Lényegében ezt az ötletet váltotta valóra két gazdag miskolci kereskedő: *Lichtenstein József* és *Furman B. Ferdinánd*, amikor 1842-ben útjára indították a *Miskolczi Értesítő c.* lapot.

A két kiadó jellegzetes képviselője volt Miskolc feltörekvő polgárságának. A Lichtenstein-család vagyont Lichtenstein József vásároszó szabómester alapozta meg. A XVIII. század végén a Szepességből ideköltözött szabómester fia, szintén József, kereskedelmi és telekspekulációkkal szerzett tőkáját felhasználva, kölcsönügyletei és egyéni ambíciói révén a város egyik vezető közéleti személyisége lett. Ő alapította a *Miskolci Takarékpénztárat*, a *Nemzeti Kaszinót* és jelentős szerepe volt a miskolci *példányóvoda*

13. Komáromy J., 1973. 8.

14. Az 1842-ben megjelent munka faksimile kiadása 1985-ben a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár és a Városi Könyvtár kiadásában látott napvilágot.

15. Vö.: Veres L., 1985. 4–5.

16. Szücs M., 1984. 296.

17. Kun M., 1842. 49–50.

megalapításában is. Ő indította meg a Miskolc–Eperjes közötti gyorskocsi járatot, amely Pesttel is összekötötte a várost. 1838-ban a *Társalkodó* c. lapban cikket közölt, amelyben sürgette a miskolci vasútvonal felépítését. Ő adott kölcsönt Tóth Lajosnak is, hogy az új betűkészleteket és gépeket beszerezhesse. Társa, *Furman B. Ferdinánd* gazdag miskolci fűszerkereskedő volt, aki a korabeli naplójegyzetek tanúsága szerint Lichtenstein tanácsait követve investálta tőkéjét „hasznos” vállalkozásokba.¹⁸

A két üzletember által kiadott *Miskolczi Értesítő* 1842 és 1848 decembere közötti időszakban jelent meg, hetente egy alkalommal. Természetesen az említett időszakban a megjelenés nem volt rendszeres; voltak olyan hetek, amikor csak egy alkalommal, s volt olyan hét, amikor több esetben látott napvilágot a hetilap. A *Miskolczi Értesítő*t 1842 és 1848 között hárman szerkesztették. A Tóth Lajos nyomdájában előállított hetilapot *Okruczki Aurél*, *Lichtenstein József* és *Furman B. Ferdinánd* állította össze.¹⁹

A lap profilját vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a kezdetben kimondottan Lichtenstein és Furman érdekeinek megfelelő, gazdasági hirdetéseket tartalmazó hetilap egyre inkább „politikus”-sá válva a reformeszmék és a szabadságharc szolgálatának feladatát tűzte célul. Ezalatt azt kell értenünk, hogy a reformmozgalmak miskolci képviselőinek egy-egy programbeszéde, a forradalom-szabadságharc időszakában pedig fontos információk is helyet kaptak a lapban.²⁰

A Tóth-féle nyomda harmadik terméktípusa az indulás évében színlap volt. A miskolci színjátszás 1842-ben már nagy hagyományokra tekintett vissza. A Szigethy-féle (azaz a város első) nyomdája is rendszeresen készített színlapokat. 1842-ben és az ezt követő időszakban – mint ez Szücs Miklós naplója alapján dokumentálható – rendszeressé váltak Miskolcon a színelőadások. A színlapok előállítására rendszeresen a Tóth-féle nyomda kapott feladatot. (3. sz. kép).

A színlapokhoz hasonló rendszerességgel készített a *könyvnyomtató műhely a megyei és a városi összeírások céljából úrlapokat*,²¹ valamint a XIX. század eleje óta igen nagy népszerűségnek örvendő *kalendáriumokat*.

Miskolc első nyomdájában a kezdetektől, azaz a nyomda indulásától készítettek kalendáriumot. A „*Miskolczon készült és nyomtatódott Nemzeti Kalendárium a két hazának*” c. kiadvány egy évig azonos címen került ki *Csöglei Tóth Lajos* üzeméből is. A címváltoztatásra 1844-ben került sor: ettől kezdve a Miskolcon nyomtatott kalendárium *Miskolczi Közönséges Nemzeti Naptár* néven került ki a nyomdából, majd – ismeretlen oknál fogva – 1845-től *Miskolczi Közönséges Naptár* néven ismerjük (4–5. kép). A miskolci kalendáriumok 1854-ig viselték ezt a címet, s ezt követően a *Rátz-féle nyomdából* kikerülve *Miskolczi Képes Naptár* címen jelentek meg.²²

A Tóth-féle nyomdában előállított kalendáriumok – a hagyományos szerkesztési módot követve – két részből tevődtek össze: a fő tartalmi részt – mint ez évszázadokkal ezelőtt is jellemző volt – a naptár adta, s emellett sorakoztak fel az igen széles spektrumú tartalmat mutató mellékletek, amelyek sok esetben elbeszéléseket, külföldi irodalomból

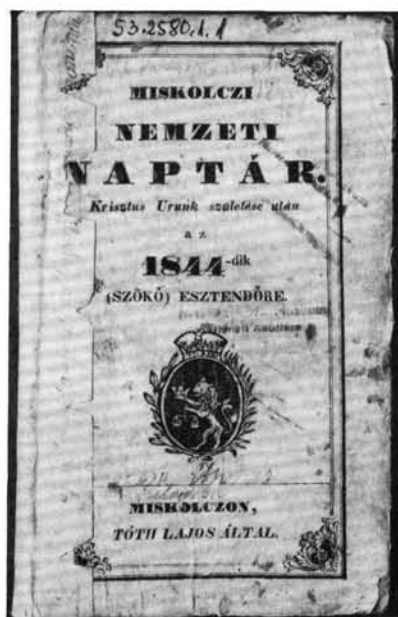
18. *Komáromy J.*, 1973. 8.; *Csorba Z.*, 1942. 73–74.; *Szendrei J.*, 1911. 232.

19. Vö.: *Fülöp A.*, (szerk.) 1964. 92.

20. *Szücs S.*, 1884. 2.

21. *Veres L.*, 1985. 4–6.

22. *Viga Gy.*, 1976. 213–215.

4. kép. A Miskolczi Nemzeti Naptár 1844. évi száma

5. kép. A Miskolczi Közönséges Naptár 1847. évi számának borítója

átvett anyagokat, a „giccs” határát súroló leírásokat, költeményeket tartalmaztak. A mellékletek szerzői között igen gyakran fedezhetjük fel a kiadó személyével egyező nyomdatulajdonost. A *Miskolczi Közönséges Nemzeti Naptár* számtalan olyan publikációt tartalmaz, amelyet a nyomdász, illetve adott esetben a kiadó készített. A példák sokaságából említésre méltó a kalendárium 1847. évi számában megjelent és Tóth Lajos által írt *Szaladin erköltsi beszély* c. elbeszélés, valamint a *Toldi Miklós mutatóujja*, a *Tévedés* és a *Jótett helyébe jót ne várj* c. költemények.²³ Ugyanakkor meg kell jegyeznünk azt is, hogy a korábbi évtizedek miskolci kalendáriumaival szemben ezek a kiadványok nemigen tartalmaztak országos jelentőségű lapokból, nyomtatványokból átvett cikkeket, közleményeket, hanem sajátos, helyi ízzel igyekeztek megtölteni a kalendáriumok „naptár-melléklete”-it. A *Csöglei Tóth Lajos-féle nyomdából* kikerült kalendáriumoknak a korábbi, Szigethy-féle nyomdában előállított termékekkel szemben volt egy sajátos jellemvonásuk: amíg a Szigethy-féle nyomda kalendáriumainak hátsó borítóján minden esetben olvashattuk – mintegy reklámképpen – a korszak divatos ponyvairodalmának hirdetését, addig a Tóth-féle nyomda kalendáriumain soha sem szerepeltek a ponyvakiadványok felsorolásai. Szigethy Mihály nyomdájában rendszeresen készültek olyan munkák, mint: *Zöld Martzi Históriaja*, *Ludas Matyi versekben* stb., de Tóth Lajos nyomdájában nem nyomtatódtak ilyen jellegű kiadványok. Hogy miért nem készültek a széles néptömegek igényének megfelelő ponyvakiadványok? Feltételezhetjük azt, hogy az 1842 utáni években – a miskolci reformkori politikai küzdelmeket ismerve – teljes mértékben lekötötte a

23. L. A Miskolczi Nemzeti Naptár 1844. évi, a Miskolczi Közönséges Naptár 1847. évi száma.

nyomdai kapacitást a hetilapok készítése, a korábbi megrendelők megtartása, valamint a politikailag elkötelezett nyomdatulajdonos forradalmat és szabadságharcot támogatni törekvő – anyagi ellenszolgáltatásokat nem igénylő – magatartása.

Az 1842. évet követő időszakban, a reformtörekvéseket támogató kiadványok mellett, mintegy a korábbi időszak nemes célkitűzéseit folytatták azok a kiadványok, amelyek a nemzet gazdagodását, „jobbulását” tűzték célul. A Szigethy-féle nyomda már korábban megjelentetett egy ilyen terméket: *Csaplovics János Méhész Könyvét*.²⁴ Ez a kiadvány azonban nem számított miskolci ősnymotatványnak. A kiadó a korszak felkapott, ugyanakkor rendkívül fontos mezőgazdasági szakkönyvét szolgáltatva a terület lakosságának. Ehhez hasonló, de mindenképpen miskolci ősnymotatványnak minősíthető *Szontagh Gusztáv: A' szenvedelmes dinnyés. Körülményes útmutatás jeles dinnyék termesztésére c.*, 1843-ban megjelent munkája (6. kép). Szontagh Gusztáv már az 1840-es évek elején dinnyetermesztésre rendezkedett be Miskolcon. A város 1842-ben megválasztott főbírája saját birtokainak átengedésével támogatta az egykori huszártiszt kísérletező tevékenységét.²⁵ Igen fontos szerepet vállalt a város tanácsa is abban, hogy Szontagh könyve megjelenhessen és ezáltal az agrárkultúra támogatójává válhasson. A kiadás költségeinek egyik fedezője a tanács volt, míg másik részét a nyomdatulajdonos, Tóth Lajos vállalta magára.

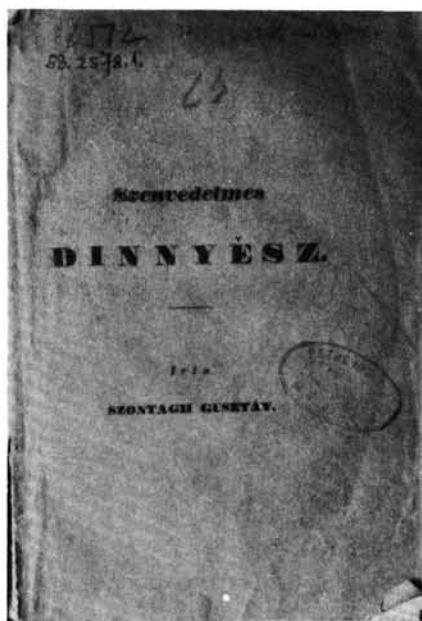
Szontagh könyvének kiadásával tulajdonképpen be is fejeződött a Tóth-féle nyomda gazdasági-könyvkiadása. 1843–1847 között elsősorban színházi plakátokat, adóösszeírásra szolgáló libellusokat készített a nyomda a „rendszeresen megjelenő” hetilap – és a kalendáriumok mellett. 1843 végétől tűnt fel egy sajátosan új műfaj a nyomdatermek között: 1843–1847 között váltak uralkodóvá az *egyházi kiadványok*. Mivel ezeket a nyomtatványokat szinte kivétel nélkül ismerjük, feltétlenül fontos címük pontos leírása, vagyis pontos számbavételük: 1843: *Király születése napja ünneplésére való imádság.*; 1844: *Édes János' Egyházi beszédei.*; *Nova Officina Sanctorum concess. A summis Pontificibus Pio VI. Pio VII. Rt Gregorio XVI. d usum fratrum minorum conventualium, monialium s. Clarae, ac tertii ordinis sancti patris Francisci. Juxta Novissimum ordinis brevarium et S. R. C. Decretas Superiorum Permissy.*; 1845+- *Két testvér Magyar Honbani Sz. Erzsébet Királyneről címzett Minorita Rend' MDCCCLV-ik évi névkönyve* (az évkönyv 1847-ig folyamatosan megjelent).; *Der Bettel-Dichter, als Rechtsfreund, und Die Gerichts-Pflege des Unterreichs oder: Die jüngste Perfündigung, und Die Bertheidigung eines angeblichen Parren.*²⁶ *Emlék versek a' Miskolczi Minorita Rend' Második Tornyai ünnepélyes Kereszt Feltételére. Pünkösöd hava 12-én 1845.*; *Miskolcz Ágostai Hitv. Evang. Szentegyháznak az 1843-ik évi Július 19-én pusztított borzasztó tűzvész által elégett épülete teljes helyreállítatásukkor September 14-én 1845-ik évben tartott hála's orgonafőlavatási Ünnepély alkalmával választott 's szerkesztett Énekek.*; – *Beszédek a miskolczi ref. Lyceum bölcsészeti osztályainak közvizsgálatai alkalmával.*; *Szem' erénye az égitestek körül, melly az égitestekre emelt szemnek a' közönséges megtekintésénél többet érő alapos nézésében áll. Népi értelmi 's erkölcsi nevelőül népszerűen előadva. Szerkesztette Csurgai H. Ferencz Predikátor – Öröm Hang, mellyel Szathmáry Király József Urat ó*

24. L. Veres L., 1981. 79.

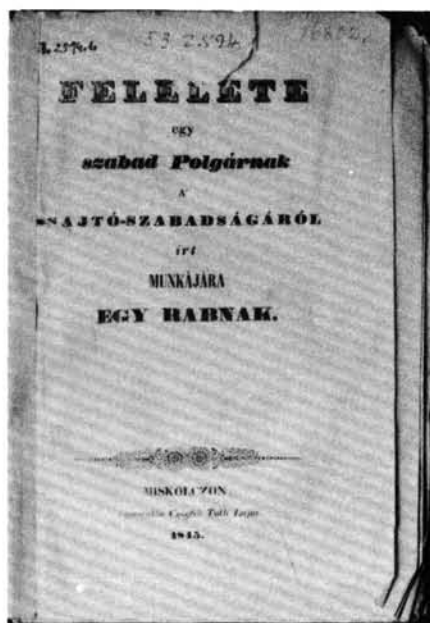
25. Szűcs M., 1984. 290.

26. A miskolci luteránusok számára készült mű címének fordítása.

6. kép. Szontágh Gusztáv 1843-ban megjelent műve

7. kép. Az 1845-ben Miskolcon megjelent *A sajtószabadság bírálatá...* c. munka borítója

Méltóságát Midőn Nemes Borsod Megye Főispáni Helyettes Székébe Igtatnék üdvözlé A' Miskolczi Kir. Tanoda Deczember 1-jén 1845 évben.; 1846.: Könyörgés, mellyet a' gyermeki ártatlansága' éveiben égi örömök' élvezetére hivatott kis Bató Birinek utolsó tisztességtétele alkalmával mondott Apostol Pál, Miskolczi Lelkész, 's a' tiszáninneni hely. hitvallású Egyházkerület Főjegyzője September 5-én 1846-ik évben.; – Pestalozzi H. János százados emlékünnepe Némethy Páltól.; 1847.: Szózat A' Haranghoz, midőn az a' miskolczi minorita rend' Boldog-asszonyról czimzett egyház' egyik üres tornyába ünnepélyesen feltétetnék Augusztus hó 12-kén.; 1847. Gyászbeszéd fenszéges cs. kir. főherczeg Jó'sef Magyarország Nádorának emlékére. Tekintetes Borsod Vármegye Karainak és Rendeinek jelenlétükben a' miskolczi helvéthitvallást követők' nagyobb templomában Február 9-ik napján 1847. mondotta Apostol Pál, miskolczi Ref. lelkész a' helvétziai vallástételt követők tiszáninneni egyházkerületének Főjegyzője.;

Az egyházi kiadványok és egyéb alkalmi nyomtatványok, mint pl. *Virány-Bokréta*, mellyet Főnszéges cs. kir. Fő-Herczeg' István', királyi helytartónak midőn Nemes Borsod Megyét látogatná hálás erzettel ajánlva tűz Borsodnak 3 éves kis leánya Septemb. hó 3-dikán 1847. vagy Mélt. B. Vay Lajos úr Borsodmegye főispánjának hivatalos széke elfoglalása, s azon megye volt országgyűlési követi Bük Sigmund és Szemere Bertalan követi végjelentése alkalmával elmondott beszédek c. kiadványok igen kis példányszámban készültek, s igen ritkán terjesztették őket a város határain túl.

Csőglei Tóth Lajos nyomdája a kezdetektől fogva politikai célokat is szolgált. Elsősorban azok a kiadványok tették ismertté a nyomdát, amelyek a reformtörekvéseket

8. kép. Heilprin Mihály 1848 márciusában megjelent *Nemzeti Órdal*

szolgálták és az ellenzéki nemesség körében közkézen forogtak. A történeti irodalom által mindmáig kiaknázatlan nyomtatvány volt az 1845-ben megjelent *A sajtószabadság bírálatá. Felelete egy szabad Polgárnak a sajtószabadságról írt munkájára egy Rabnak c.* kiadvány (7. kép). Lényegében ez a munka nyitja meg azon országos jelentésű politikai kiadványok sorát, amelyet Tóth Lajos üzemében állítottak elő. 1848 márciusában Petőfi *Nemzeti Dalát* megismerve Miskolcon is elkészült egy hasonló célzatú, a helyi lakosságot „felrázni célzó” vers, amelyet *Heilprin Mihály*, Szemere Bertalan titkára írt. A *Nemzeti Órdal c.* verset Tóth Lajos nyomtatta ki saját költségén és terjesztette a városban és a megyében. (8. kép).²⁷

Szemere Bertalan megbízásából 1848 végétől egészen a szabadságharc bukásáig nap mint nap megjelentek a szabadságharc fontosabb eseményeiről hírt adó plakátok, röplapok, melyek előállításáért szinte sohasem kapott a nyomdász anyagi ellenszolgáltatást. Hasonlóképpen csak a papírt biztosította Felső-Magyarország kormánybiztosa akkor is, amikor *A' vitéz lelkes Jászok és Kunok elindulása 1848-ban*²⁸ c. ponyva elkészült és 1849-ben *Mi ember, az a muszka. Írta köznépi c.*, a lakosság megnyugtatóására, a pánikhangulat csökkentésére szánt kiadvány előállítására kérték fel.

27. Komáromy J., 1973. 8. és Csorba Z., 1942. 74.

28. A ponyva fotóját L. Pogány P., 1978. 131. Pogány szól arról is, hogy a ponyva mellékleteként Tóth Lajos nyomdája Arany János két katonadal szerzeményét nótautalásokkal együtt szórta a hadra kelt nép közé. A vitéz lelkes jászok c. füzet és a benne található dalok a *Nép Barátja* 1848. júliusi számában jelentek meg Debrecenben. A miskolci nyomda a költő tudta nélkül vette át a dalokat.

A szabadságharc bukását követően Tóth Lajosnak is bujdosni kellett. Nem tudjuk, hogy mi lett a sorsa; sem írás, sem feljegyzés nem maradt utána. Csak egy kőből készült síremlék jelzi az avasi temetőben Miskolc második nyomdászának sírhelyét, aki 1850-ben hunyt el. A kutatás eddig nem tudta pontosan megállapítani, kinek a kezébe került Tóth Lajos halála után a nyomda gépeivel, betű és papiroskészleteivel. Csak annyit tudunk, hogy akkor már a *Lotteria épületében*, a mai Déryné út 11. szám alatt működött. Egyes feltételezések szerint Heilprin Mihály volt a nyomda tulajdonosa 1852-ig, más vélemények szerint *Deutsch Dávid* vette át az üzemet és telepítette új helyére. Eddig azonban egyik állítás sem nyert bizonyítást.²⁹

IRODALOM

- Csorba Z.*, 1942. Miskolc és Borsod az irodalomban. Miskolc.
Fülöp A., (szerk.) 1964. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1842–1963. Miskolc.
Komáromy J., 1973. Tóth Lajos nyomdája és a Miskolci Értesítő. Napjaink XII. évf. 12. sz. 8. Miskolc.
Kun M., 1842. Miskolcz' múltja, Jelenje tekintettel jövőjére. Miskolc.
Leszih A., 1933. Tóth Lajos miskolci nyomdász privilégiuma. 1840. Adatok a miskolci nyomdászat történetéhez. Miskolc.
Novák L., 1928. A nyomdászat története V. könyv. (1801–1867.) Budapest.
Pogány P., 1978. A magyar ponyva tükre. Budapest.
Szendrei J., 1911. Miskolcz város története V. kötet. Miskolcz.
Szűcs A., 1948. A 136 esztendő's miskolci könyvnyomtatás. Miskolc.
Szűcs Miklós naplója. Sajtó alá rendezte és bevezető tanulmányt írta *Kilián István*. Miskolc, 1984.
Szűcs S., 1884. Adatok Miskolcz nyomdászatához és ugyanannak valamint Borsodmegyének irodalmához. Borsodmegyei Lapok, 32. sz. Miskolcz.
Veres L., 1981. A miskolci nyomdászat kezdetei. HOM Közleményei 19. 77–88. Miskolc.
Veres L., 1985. Kun Miklós és kora. Bevezetőtanulmány Kun Miklós Miskolcz' Múltja, Jelenje tekintettel jövőjére c. munka faksimile kiadásához. A kötetet szerkesztette: Csorba Csaba. Miskolc.
Viga Gy., 1976. XIX. századi miskolci kalendáriumok. HOM. Évk. XV. 209–228.

DIE GESCHICHTE DER TYPOGRAPHIE IN MISKOLC

DIE DRUCKEREI VON LAJOS CSÖGLEI TÓTH

(1842–1850)

(Auszug)

Die vorliegende Abhandlung versucht den Lesern die zweite Periode der Miskolcer Drucker vorzustellen. Die erste Miskolcer Druckerei wurde 1812 gegründet und sein Besitzer, Mihály Szigethy ist im Jahre 1861 gestorben. Seine Erben haben sich noch einige Jahre mit Druck beschäftigt, Mitte der 1830-er Jahre ist die Stadt wieder ohne Druckerei geblieben. Der Leiter der Debrecener Stadtdruckerei, der früher auch in Buda und Leipzig tätig war, liess sich in Miskolc im Jahre 1842 nieder. Er wird auch Drucker der Revolution und des Freiheitskampfes genannt, weil seine Tätigkeit mit der von Bertalan Szemere und

29. L. *Komáromy J.*, 1973. 8. és *Leszih A.*, 1933. 11.

László Palóczy – hervorragende Persönlichkeiten von grosser Bedeutung im nordungarischen Zentrum der Revolution und des Freiheitskampfes – eng verbunden war. Seine erste Publikation war die programmgebende Arbeit des Oberrichters der Stadt, die die Geschichte von Miskolc zusammenfasste und seine Perspektiven vorriss. Der Betrieb, der mit dem Schriftvorrat der Universitätsdruckerei von Buda arbeitete, schrieb sich in die Geschichte der ungarischen Druckerei mit solchen bedeutenden Publikationen ein, wie die Monographie von Gusztáv Szontagh, die sich mit der Melonenzucht beschäftigt, das während des Freiheitskampfes 1848–1849 veröffentlichte Nationale Wachlied und diejenigen Plakate, die die täglichen Ereignisse des Freiheitskampfes niederlegten und bekanntmachten. Das tägliche Auskommen wurde von den verschiedenen Tageszeitungen, Steuerzusammenschreibungen, Preislimitationen und anderen für das Komitat gemachten Druckwerken gesichert. Der Betrieb machte auch Theaterplakate, Kalender und gelegentliche Druckwerke. Der Besitzer der Druckerei ist 1850 ums Leben gekommen, sein Nachfolger wurde David Deutsch, der einige Jahre noch in der kleinen Werkstatt arbeitete. Ende des Jahres 1850 wurde die Druckerei der Stadt endlich in ein grösseres, den Ansprüchen der Zeit entsprechendes Gebäude übersiedelt.

László Veres